Zeynep Türkyılmaz – Sıdıka Avar ve Dağ Çiçeklerim

Posted on 09/01/2026

1939-1959 yılları arasında "Tunceli'den gelen kızlara mahsus" kısmın müdireliğini yapan ve yaşadıklarını Dersimli kızlara atfen Dağ Çiçeklerim adını verdiği hatıratında yazan Sıdıka Avar, Dersim'in ıslahında görev alabilmek için kızını, bir iddiaya göre onunla Doğu'ya gitmeye ikna edemediği için boşandığı eşinin yanına bırakıp, hayatını Dersim'in ıslahında eğitimin oynayacağı başat rolü Şükrü Kaya, Mustafa Kemal ve Fevzi Çakmak'ın hayal ettiği şekilde gerçekleştirmeye adar.

Dersim'de Sabiha Gökçen'in de savaş pilotu olarak katıl dığı "tedip ve tenkil harekâtı" bütün hızıyla sürerken, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, 4 Haziran 1937 tarihinde Jandar ma Umum Kumandanlığı'ndan Kültür Bakanlığı'na "Dersim'de Kız ve Erkek çocuklarının Yatılı Mekteplerde Yetiştirilmeleri" hülasasıyla ve "aceledir" notuyla bir talimatname gönderir. Kaya'nın yazısı hem Cumhuriyet kadrolarının Dersim Sorunu'na dair yaptığı analizleri hem
de öngördükleri çözüm yollarını anlamak açısından oldukça önemlidir. Kaya, Kültür Bakanlığı'ndan bir süredir uygulamaya konulan ıslahat programı dahilinde Dersim'den uzak ve Türk nüfusun yoğun olduğu bir bölgede yatılı okullar kurmasını talep eder. Kuzey Amerika'da ve Avusturalya'da yerli ve Aborjin nüfusa yaygın bir şekilde uygulanan soykırım politikalarının çok benzeri bir sosyal mühendislik tahayyülüyle, beş yaşını doldurmuş çocukların bu okullarda eğitilmek üzere toplanıp, büyüdüklerinde birbiriyle evlendirilerek, ailelerinden miras kalan mal ve emlak üzerindede Türk yuvasının kurulmasıyla, Türk kültürünün Dersim'e yerleşmesinin amaçlandığını anlatır. Kaya'ya göre böyle bir uygulamayı hem gerekli hem de mümkün kılansa, Dersimlinin "kanının ekseriyetle Türk olduğu", aslen

Horasan'dan göçen Türklerden olmalarına rağmen "Şiilik/Bektaşilik/Alevilik sebebiyle Türklükten uzaklaşıp Kürtlüğe meyil etmeleri" idi. Cumhuriyet kadrolarında yaygın olarak benimsenen görüşe göre, sorun Dersim'in bir süredir Kürtleşmesi sorunuydu ve dışarıyla bağlantıları da az olduğu için Dersimli anneler, babalardan da evvel Kürtleşiyorlardı. Bu sebeple "bu halk kütlesini geriye yani Milli varlıklarına doğru çevirmek için," yatılı okulların kurulması "zaruri ve lüzumlu" idi. (1)

Kürt sorunu tartışmaları içerisinde bilhassa Dersim'in ıslahında eğitimin rolü Osmanlı'nın son döneminden beri tartışılagelmiş bir mevzuydu. Aralarında Anadolu Islahatı Umum Müfettişi Ahmed Şakir Paşa'nın dabulunduğu bir grup; Dersim'de sübyan mektepleri açarak ehlileştirme, medenileştirme, Dersimlilerin devlete bağlılıklarını sağlamak ve/veya dini itikadını düzeltmek gerektiğini düşünsede giderek ağırlık kazanan çözüm Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi, yani Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın ifadesiyle "Dersim'in okşamakla kazanılmayacağı" teziydi: "Müsellah kuvvenin müdahalesi daha çok tesir yapar ve ıslahın esasını teşkil eder. Dersim evvel koloni gibi nazarı itibara alınmalı, Türk camiası içinde Kürtlük eritilmeli, ondan sonra ve tedricen öz Türk hukukuna mazhar kılınmalı."(2)

Çakmak'ın önerdiği iki aşamalı planda, eğitim ancak istenmeyen unsurlar askeri olarak hal olunduktan sonra devreye sokulacaktı ve özellikle kız çocuklarının Türk dili ile tedrisi vasıtasıyla Dersim'in kolonizasyonunun temel araçlarından biriydi. Bu açıdan Kaya'nın gönderdiği talimatnameyle Çakmak'ın raporlarda ifade ettiği önerileri büyük ölçüde örtüşüyordu. Kaya'nın yazısından sadece üç ay sonra Elazığ'da hali hazırda bulunan ve şehrin önde gelen ailelerinin ve memur kızlarının gündüzlü olarak devam ettiği Elazığ Kız Enstitüsüne, 'Tunceli'den gelen kızlara mahsus bir kısım" adıyla yatılı bir bölüm eklendi. Kaya'nın altını çizdiği hassasiyetlere uygun olarak; Elazığ, asi Dersim'in aksine, Ermeni Soykırımı sonrasında artık Müslüman-Türk çoğunluğun yaşadığı, demiryolu ve telgrafla başkentle bağlantılı, 4. Umum Müfettişliğinin de karargâhı olan, Cumhuriyet idaresinin tecessüm ve teessüs ettiği bir şehirdi. Zaten Elazığ Kız Enstitüsü de operasyonları yürüten Şükrü Kaya'yla birlikte okul projesini olgunlaştıran, olağanüstü yetkilerle donatılmış Umum

Müfettişi Abdullah Alpdoğan'ın ofisinin bulunduğu Umumi Müfettişlik binasının hemen yanında bulunmaktaydı. İlk yazı hem erkek hem kız çocuklarını kapsamasına rağmen, Çakmak'ın raporunda belirtildiği gibi ilk
ve tek yatılı okulu Cumhuriyet "Tunceli"sinin Türklüğe yeniden kazandırılmış annelerini eğitmek üzere, öncelik kız çocuklarına verilir. Askeri operasyonlar sürerken, soykırımın kültürel ayağı olarak da eğitim 'seferberliği' başlamış olur.

"Tunceli'den gelen kızlara mahsus kısım" 1937-38 eğitim yılına 28 kız çocuğuyla başlar. Getirilenler arasında ailesi öldürülmüş, kendisi de kırımın
izlerini vücudunda ve zihninde taşıyan ya da ailesi hayatta olduğu hâlde Abdullah Paşa'nın emrine binaen askerce toplanmış küçük kız çocuklarının
yanı sıra 20'li yaşlarına yakın, düğününden zorla alınmış bir gelin de vardı. Özellikle operasyonlar devam ederken Abdullah Paşa'nın köylerden belirli sayıda kız gönderilmesi talebi, bu çocukların öldürüleceği, memurlara ve özellikle askerlere eş ya da hizmetçi olarak verileceği endişesine yol açar ve kimi aileler kızlarını saklamayı ya da çok ufak yaşta evlendirmeyi seçer. Aileler kızlarını okula gönder meyi kabul etseler dahi, devlet otoritesine boyun eğmenin bir göstergesi olarak kızlarını askere teslim etmek durumunda
bırakılır.

Okula giden kızlar, yine Aborjin ve yerli okullarında da istisnasız görülen biçimde temizlik bahanesiyle uygulanan tecrit, kimliksizleştirme ve kişiliksizleştirme muamelesiyle karşılanıyordu. 1937 senesinde okula başlayan gruptan görüştüğüm bir kadın, yedi yaşında okula vardıklarında kuzeniyle birlikte üç gün tek başına bir odada tutulduklarını, kimseyle görüştürülmediklerini ve üç günün sonunda kafalarında bit olmadığı anlaşıldığı için saçlarının kesilmediğini anlatmıştı. Aynı zamanda gelen bir başka kadın da yine saçlarının kesilmediğini söyleyip köy kıyafetlerini giymek yasak olduğu için annesinin ona sandığından çıkarıp verdiği mavi tülbentin alındığını hatırladı. Her ne kadar iki kadın da saçlarının kesilmediğinde ısrar etseler de, Dersimli kızların bir çoğunun gür kıvırcık saçları okula varır varmaz, kızların karşılanması ve temizliği görevi verilen Elazığlı Sünni-Türk hademeler

tarafından “dağ ayıları” ya da “kuyruklu Kürtler” gibi hakaretler eşliğinde gazyağıyla yıkanıp ve çoğunlukla gelişi güzel ke siliyordu. Ailelerinden uzakta, bilmedikleri bir yerde, anlama dıkları bir dili konuşan, tanımadıkları insanlar tarafından hem duygusal hem fiziksel şiddete maruz kalan kızlar, karşılama muamelesi tamamlandığında “kırpılan” saçları, zorla alınan kıyafetleri ve giydirilen okul üniformalarıyla ürkek ve kendine yabancılaşmış bir şekilde yeni hayatlarına adım atmış oluyorlardı. Okulda geçirecekleri üç senenin hem müfredat hem de eğitim sistemi açısından bir diploma karşılığı olma dığı için bu deneyim kızlar için bir ”statü yükseltme” imkanı ya da kendini gerçekleştirmenin bir aracı değildi. Geçen sürede kızlar için hayat kolaylaşmıyordu. Gündüzlü kızlardan farklı olarak Abdullah Aldoğan’ı ve
öğretmenlerini asker selamıyla karşılamaları gerekiyordu. Sık sık dayak ve hakarete maruz kalan, derse girmekten daha çok da okulun ve gündüzlü memur kızlarının hizmetinde kullanılan kızlar, öğrenciden ziyade savaş esiri muamelesi görüyordu. Bu detayları bizle 1939-1959 yılları arasında “Tunceli’den gelen kızlara mahsus” kısmın müdireliğini yapan ve yaşa
dıklarını Dersimli kızlara atfen Dağ Çiçeklerim adını verdiği hatıratında yazan Sıdıka Avar paylaşır.(3)

Dersim’in ıslahında görev alabilmek için kızını, bir iddiaya göre onunla Doğu’ya gitmeye ikna edemediği için boşandığı eşinin yanına bırakıp, hayatını Dersim’in ıslahında eğitimin oynayacağı başat rolü Şükrü Kaya, Mustafa Kemal ve Fevzi Çakmak’ın hayal ettiği şekilde gerçekleştirmeye adayan Avar, Şubat 1939’da Elazığ Kız Enstitüsü’ne vardığında kızla ra uygulanan şiddet karşısında çok şaşırır ve karamsarlığa ka pılır: “Bu düşmanca cezalar arasında, bu küçümseme havasında Türklüğe nasıl ısınacaklardı bu yavrucaklar.”(4) Döneminde Türk misyoneri olarak da tanınan Sıdıka Avar, Dersimli kızlar üzerinden yürümesi planlanan soykırımcı dönüştürme projesini ‘şefkat’,
‘refah’, ‘modernleşme’ ve ‘medenileştirme’ çerçevesinde daha az şanslı olanlar için bir fırsat ve gelecek kuşakları kurtarma söylemine eviren ve bu yolla en geniş kesimlere ulaştıran kişi olmuştu. Öyle ki dönemin bürokratlarından Muhtar Körükçü, Avar’ın idaresindeki okulu bir

‘medeniyet fabrikasına’ benzetir: “Saç baş karışık, üst baş yırtık pırtık, dil bilmez, vahşi tabiatlı, inatçı ve hırçın çocuklar, okula gidiyorlar. İki üç sene sonra size kahve ikram eden bu terbiyeli, cıvıl cıvıl Türkçe konuşan güler yüzlü ayni kız olduğunu anlamak için ilmi simaya hayli vukuf gerek.”(5)

Avar, âdeta 19. yüzyıldan beri ıslahat raporlarında tasvir edilen mefkûreci memurun vücut bulmuş hâliydi. Türkçe öğretmeni olarak görev yapan Avar’ın adı ilk kez İzmir Amerikan Koleji’nde çalışırken cezaevlerinde mahkumlarla yaptığı derslerden dolayı duyulmuştu. O dönem kendisine isnat edilen Amerikan misyoneri suçlamasına karşılık dava açınca gazetelerde adı geçmiş ve bir iddiaya göre de Mustafa Kemal’in dikkatini çekmişti. Hatıratında üçüncü şahıslar üzerinden anlatılan rivayete göre; Mustafa Kemal, Avar’ı yanına çağırmış, olan bitenleri onun ağzından dinledikten sonra Avar’a bize senin gibi misyonerler lazım demişti. Hatıratta bu görüşme Avar tarafından teyit edilmez ya da reddedilmez. Ancak kaynak göstermeden Mustafa Kemal’in Dersim’in isyankar halini ‘dil bilmezlik’ olarak tespit ettiğini, köylerde Türkçenin tek dil olarak tesis edilmesi gerektiği, bunun da ancak ‘analar’ yoluyla olacağını işaret ettiğini iddia eder. Bunu bir emir telakki eden Avar, kendi annelik his ve yükümlülüklerinden feragat ederek Dersim’den Tunceli’ye geçişte, ‘kurtarılması ‘ gerektiğine inan dığı başka kadınların kızlarına annelik edebilmek ve gelecek kuşaklara Türkçe öğretmek için 20 yıl sürecek bir yolculuğa başlar. Elazığ Kız Enstitüsü’nde karşılaştığı vahim tablonun aksine Avar’a göre “[b]u yaralı yürekleri, sevgi ve şefkatle tedavi edilmeli, Türklükle kaynaştırmalı” idi.(6) Her misyoner gibi, kendini adadığı davanın zorluklarının farkında olarak gerçekleştirmeyi istediği hayalin mücadele yollarını da açıklar hatıratında: “Örf, adet, düşünüş, görüş bakımından değişik bir grubu özümsemek zorundayız. Bugünkü mefkureyi aşılayabilmek ve şahsımızda Türklüğü sevdirme savaşını yüklü olduğumuzu bilerek çalışmak ve her tepkiyi iyi niyetle kabul etmek mecburiyeti ile karşı karşıyayız.”(7)

Avar, Türkçe öğretmeni olarak atandığı okula varır varmaz Dersimli kızların bakım ve eğitimini üzerine alır. İlk iş olarak da kızlarda aşağılık duygusu yarattığını söylediği tecrit ve

özellikle saç meselesini ele alır. Kızların kendisine ağlayarak "bizi kuro* gibi köye gönderme" diye yalvardığını anlatan Avar, kızların güvenini kazanmak ve ilişki kurabilmenin yolunun bu 'basit' mevzuyu halletmekten geçtiğinin farkındadır. Yeni gelen kızların saçlarını diğer kızlarla birlikte yıkamaya başlayan Avar, zorunlu hâller haricinde saçların tıraş edilmesi uygulamasını yasaklar. Gösterdiği çaba ve başarı çok kısa sürede Abdullah Paşa ve müdürlerinin dikkatini çeken Avar, "Tunceli'den gelen kızlara mahsus" kısıma müdire olarak atanır. Esas olarak bundan sonra, Dersim'e açılan eğitim 'cephesinde' Avar dönemi başlar. Kızların en acil sorunlarının başında gelen yetersiz gıda, yatak ve ısınma meselesini öncelikle ele alır. Arkasından kızların maruz kaldıkları kötü davranış ve keyfi cezalandırmaların önünü almak için bir yandan hademeleri ve gündüzlü öğrencileri uyarır, bir yandan da kızlara yüklenen mutfak ve diğer angaryaları müfredatın bir parçası hâline getirir. Hademeler ve gündüzlü öğrenciler tarafından hakareti, küfrü ve kızların Kürtlüklerinden bahsetmeyi yasaklar. Avar'ın kısa sürede kızlarla kurduğu ilişki, onlara gösterdiği alakanın yarattığı sonuç oldukça etkileyicidir. 1941'de okula teftişe gelen CHF genel sekreterlerinden Fahri Atalay raporunda okuldan şöyle bahseder: "Tunceli çocuklarına mahsus dershanelere girdim. Tam bir şehir çocuğu gibi konuşuyor. Çalışıyor, öğrenmiş, asıl milliyetini biliyor. Bunu taklitle değil şuurla
benimsemiş."(8)

Avar'ın kontrol edemediği anlar hiç de az değildir. Okula gelen bir başka bürokrat, Bingöl Valisi teftiş sırasında yüksek sesle Avar'a "Bunlar Kürt kızları mı?" diye sorar. Her ne kadar Avar "Hayır efendim. Bunlar Tunceli'nin Türk kızları" desede valinin öfkesini yatıştıramaz. Vali "Babalarınızın, dedelerinizin isyan ederek yaptığı hataları gördünüz, canlarıyla ödediler" diye devam ederken Avar "Aman efendim, bu çocukların babası değil, bunlar şerefli…" diye nafile müdahale etmeye çalışır. Ancak vali ısrar eder: "Nasıl değil? Hepsi Kürt değil mi? Siz böyle hareket edersiniz… Hükümet çok kuvvetlidir. Hepinizi yok eder," der. Avar, büyük bir hayal kırıklığıyla, kızların gözlerindeki sevginin nefrete dönüştüğünü ve gözyaşları içinde"Neden 'Kürt' diye hep hakaret ediyorlar?, hani siz "hepimiz Türküz" diyordunuz?" diye sorduklarını anlatır.(9) Bu tür durumlar haricinde, Avar, yarattığı kurgu

ve düzenle kızların hayatlarını daha dayanılabilir bir noktaya getirmeyi başardıktan sonra, bu sefer de öğrenci toplama meselesini üstüne almak ister. Yakın ilişkide bulunduğu Abdullah Paşa'ya giderek, kızları askerlerin topla masının menfi etki yarattığını ve kendisinin buna gönüllü olduğu nu belirtir. Abdullah Alpdoğan başta itiraz etse de Avar'ın ısrarı karşısında, yanına birini alarak köylere gitmesine razı olur. İzin alındıktan sonra, Avar her sonbaharda bazen yanına aldığı bir asker ya da şoförle, bazen de at sırtında yeni öğrenciler toplamak üzere Dersim'in dağ köylerini dolaşır. Kapak resmini de bu gezilerden seçtiği hatıratında, bu süreçte geliştirdiği stratejileri anlatır. Avar'ın hedefi okulun etkisi en kısa sürede en geniş alana yaymak için ilk başta her köyden bir öğrenci almaktır. Her ne kadar askeri operasyon ve okullaşmanın amacı bölge nin sosyo-kültürel dönüşümünü sağlamaksa da Avar ulaşabildiği geleneksel yapıları ve kültürel değerleri kullanmakta bir beis görmez. Örneğin ağalık kurumu operasyonun en net hedeflerinden olmasına rağmen, Avar ilkseferlerinde hali hazırda öğrenci velisi olan ağalar ve bölgede sözü geçer diğer insanlar üzerinden köylere ulaşmaya çalı şır. 'Misafire zarar vermemek' kutsanan bir değer olduğu için
düşmanlık gösteren evlerde kalıp yemeklerini yemeği tercih eder ve böylece hem kendini korumaya almayı hem de en direngen gruplara ulaşmayı başarır.

Okulda Kürtçe konuşulmasını yasaklayan Avar, kendiyle de çelişen ve o dönemki devlet me murlarından hiç beklenmeyecek bir hamle yaparak, Kurmanci öğrenir. Özellikle hiç Türkçe bilmeyen annelerden kızlarını almak için gittiği ev ziyaretlerinde kırık bir Kürtçe merhabayla hiç açılmayacak kapıları açtırmayı başarır. Kürtçe konusundaki bu rahat tavır, kendi öğrencilerine davranışıyla da çelişiyor olmalı ki hatıratında hayretle Kürtçe öğrenmeye çalışırken kızlarınverdiği tepkiyi aktarır: "Kürtçe bir kelimenin manasını sorduğumda ve tercüman lazım olduğunda 'ben Kürtçe bilmiyorum' deyip işini içinden sıyrılıyorlardı. Hepsi de bu lisanı bildiği için utanıyor gibiydiler. Oysa 4. Umum Müfettişlik 'Kürt' kelimesinin hakaret olarak kullanılmasını yasaklamıştı."(10)

Kızları asker yerine Avar'ın toplaması okula gönüllü katılımı arttırmıştı ama iddia ettiği gibi

süreci sivilleştirmemişti. Dersimliler Avar'ın dağlarda tek başınayken bile arkasında Abdullah Paşa'nın gölgesiyle dolaştığını ve Avar'ın uzattığı eli geri çevirmenin, onun gazabını uyandıracağının da farkındalardı. Bu sebeple olsa gerek, 1950'lerde dahi Avar'ın Elazığ'dan yola çıktığı duyulduğunda birçok aile kızını saklayarak ya da çok ufak yaşlarda evlendirerek direnmeyitercih ettiler.

Operasyon dahilinde Dersimli kızların yatılı okula alınması, bu kızların üç sene sonunda Türkçe nin yanı sıra hijyen, ev idaresi, çocuk bakımı konusunda 'medeni' ve 'modern' 'Türklüklerine rücu etmiş' müstakbel anneler olarak dönüp Türk yuvalarını kurup Tunceli dağlarında Cumhuriyetin fenerleri olması hayaline dayanıyordu. Ancak kısa sürede anlaşıldı ki; Bu proje, sadece her bir kızın ne kadar değişip dönüş türüldüğüyle değil aynı zamanda köye geri döndüklerinde bunları uygulayabilecek güce sahip olup olmadıklarıyla da sınırlıydı. Sıdıka Avar, köylerde yaptığı gezilerde, projenin başarısını ölçmek için eski öğrencilerini de ziyaret etmeyi ihmal etmiyordu. Hem kızlarının evlendikten sonra yaşadıkları engeller, hem de eğitime olan sınırsız inancından dolayı, Avar Abdullah Paşa'nın da desteğiyle projeyi güçlendireceğini düşündüğü bir adım daha attı. Okulun eğitim sisteminde bir diploma karşılığı bulmasını sağladığı gibi, başarılı öğrencilerini sadece Türk anneleri ya da
eş olarak değil devletin öğretmeni, birer Sıdıka Avar olarak köylere dönmeleri için Akçadağ Köy Enstitüsü'ne geçiş yapmalarını sağladı. Dersim'in dağ köylerinde 1940'ların sonunda öğretmenlik yapan genç kadınların hemen hepsi Sıdıka Avar'ın "Dağ Çiçeklerim" dediği Dersimli kızlardı.

Dersimli genç kadın öğretmenler, Sıdıka Avar gibi köylerden çocuk toplayıp eğitmek, Türkçe ve hijyen öğretmek ve köylerini 'medenileştirmek' için
uğraştılar. Yerli olmak onların çocuklara erişimi kolaylaştırdığı gibi eğitimin bu kadınlara getirdiği statü de okulları cazip hâle getiriyordu. Hiç şüphesiz Dersim'in eğitim istatistiklerinde en üst sıralarda ve en parlak sicile sahip olmasında bu kadınların rolü inkar edilemez. Ancak kolonyalist eğitim politikası, Dersim'in Fevzi Çakmak, Şükrü Kaya, Mustafa

Kemal ve Sıdıka Avar'ın hayal ettiği gibi istenmeyen unsurlardan 'temizlendikten' sonra dönüşümünü sağlamış mıydı? Dersim ve Sıdıka Avar örneğinden verilecek cevap ancak net bir hayır olabilir. Her kolonyalist proje gibi Dersim'de de eğitim/okul geleneksel yapıyı sarstı, ancak dönüşümün hiç de beklenmedik sonuçları da oldu. Her ne kadar operasyondan arda kalanları, kolonyalist şiddet ve "şefkatin" iç içe geçtiği okullarda Dersim'i ehlileştirerek, medenileştirerek ve Türkleştirerek Tunceli yaratmaya çalıştılarsa da hem Dağ Çiçekleri'nin kendileri, hem de çocukları ve öğrencileri Cumhuriyetin ideallerinden çok da uzaklara düşen kendi yollarını seçtiler.

Dipnotlar

1 Nurşen Mazıcı, Celal Bayar Başbakanlık Dönemi, 1937-1939, (İstanbul: Der Yayınları, 1996), Ek 5, s. 233.

2 İç İşleri Bakanlığı, Dersim: Jandarma Genel Komutanlığının Raporu, (İstanbul: Kaynak, 1998), s. 184.

3 Sıdıka Avar, Dağ Çiçeklerim: Anılar (Yenişehir, Ankara: Öğretmen Yayınları, 1986)

4 Avar (1999), s. 44

5 Muhtar Körükçü, Köyden Haber (İstanbul: Varlık Yayınları, 1950), s. 55. (İstanbul: Varlık Yayınları, 1950), s. 55.

6 Avar (1999), s. 31

7 Avar (1999), s. 255

8 Kürtçe’de erkek çocuğu, Fethi Atalay tarafından CHF Genel Sekreterliğine sunulan rapor, (17 May 1941) CHF Genel Sekreterliği. 2 / 55598. Büro 5-6. 137.1
s. 55.

9 Avar (1999), s. 200.

10 Avar (1999), s. 100.

Kaynak: Kürt Tarihi, Kasım-Aralık 2015